

Witold MARCOŃ

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

Jan Kędzior – śląski parlamentarzysta

Jan Kędzior piastował godność posła autonomicznego Sejmu Śląskiego w latach 1922–1935 oraz senatora trzeciej kadencji w latach 1934–1935. Zamiarem autora jest przedstawienie działalności parlamentarnej śląskiego chadeka. Jego postać została przedstawiona w formie biogramu¹. Jan Kędziora występuje w wielu opracowaniach związanych z historią najnowszą XX wieku², m.in. w pracach Edmunda Jakubowskiego³, Tomasza Fałęckiego⁴ czy też Wandy

¹ S. Janeczek, *Kędzior Jan (1880–1955)*, [w:] *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, red. R. Bender, t. 2 k-p, Lublin 1994, s. 22–23; P. Majewski, *Kędzior Jan*, [w:] *Posłowie i senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939. Słownik biograficzny*, red. G. Mazur, t. 3, Warszawa 2000, s. 97–98; F. Szymiczek, *Kędzior (1880–1955)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 12, Kraków 1966, s. 365–366.

² A. Ajnenkiel, *Historia Sejmu Polskiego*, t. 2, cz. 1: *II Rzeczpospolita*, Warszawa 1989, s. 224, 233, 349, 350; E. Długajczyk, *Sanacja śląska 1926–1939. Zarys dziejów politycznych*, Katowice 1983, s. 34, 35, 48, 104, 131, 173, 228, 276; J. Fojcik, *Materiały do dziejów ruchu śpiewaczego na Śląsku*, Katowice 1961, s. 28; W. Grabowski, *Delegatura Rządu Rzeczypospolitej Polskiej na Kraj 1940–1945*, Warszawa 1995, s. 161, 169; J. Grzegorzek, *Pierwsze powstanie śląskie 1919 roku w zarysie*, Katowice 1935, s. 53, 87; B. Krzywobłocka, *Chadecja 1918–1937*, Warszawa 1974, s. 157, 158, 204, 258, 327, 493; W. Marcoń, *Autonomia śląska 1922–1939 (wybrane zagadnienia)*, Toruń 2009, s. 66, 68, 69, 76, 82; M. Orzechowski, *Wojciech Korfanty. Biografia polityczna*, Wrocław 1975, s. 205, 338, 384; T. Potemski, *Stronictwo Pracy na Górnym Śląsku w latach 1937–1950*, Katowice 1969, s. 11, 54; H. Rechowicz, *Sejm Śląski 1922–1939*, wyd. II, Katowice 1971, s. 87, 154, 247, 315, 320, 324, 338, 395; K. Turowski, *Historia ruchu chrześcijańskiego w Polsce*, Warszawa 1989, s. 374, 377.

³ E. Jakubowski, *Z papierów Jana Kędziora z Katowic*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach”. Prace Historyczne, t. 2, Katowice 1967, s. 241–269.

⁴ T. Fałęcki, *Klub poselski Chrześcijańskiego Zjednoczenia Ludowego w Sejmie Śląskim*, „Studia i Materiały z Dziejów Śląska” 1987, t. 16, s. 45–92; tenże, *Powstańcy śląscy 1921–1939*,

Musialik⁵. Był on bankowcem, sekretarzem zarządu chóru „Lutnia” w Pszczynie, powstańcem śląskim, działaczem narodowym i społecznym na Górnym Śląsku. Urodził się dnia 24 grudnia 1880 r. w Grzawie koło Pszczyny w rodzinie chłopskiej Franciszka i Weroniki z domu Golus. Tam też ukończył szkołę powszechną. Następnie uczęszczał do gimnazjum w Pszczynie, którego nie ukończył z powodu zatargu z dyrektorem nieprzychylnie nastawionym do Polaków. Potem uczył się prywatnie i ukończył szkołę handlową w Gliwicach. Od dnia 1 października 1901 r. do końca września 1903 r. odbywał służbę wojskową w armii niemieckiej w Kłodzku. W latach 1903–1907 pracował w gospodarstwie rolnym ojca. Od 1903 r. rozpoczął pracę narodową na rzecz przyłączenia Górnego Śląska do przyszłego państwa polskiego. W latach 1907–1924 był kierownikiem Spółdzielni „Rolnik” w Pszczynie, a w latach 1907–1914 członkiem zarządu spółdzielni „Bank Ludowy”. W tym okresie współpracował z redakcją pisma „Praca” jako mąż zaufania. W 1905 r. wstąpił do założonej przez Ligę Polską w Poznaniu organizacji „Straż” i z jej ramienia tworzył placówki na Górnym Śląsku. W pszczyńskim gimnazjum przed pierwszą wojną światową przyczynił się do powstania tajnego koła polskiego, sprawując nad nim pieczę, roztoczył opiekę nad polską młodzieżą we Wrocławiu. Władze niemieckie skazały go na kilkudniowy areszt za publiczne wykonywanie polskich pieśni patriotycznych. Kędzior ożenił się z Marią, z domu Majewską, dnia 6 maja 1913 r. Z tego związku małżeńskiego urodziło się pięcioro dzieci: córka Irena i czterech synów: Marian, Stanisław, Zbigniew i Zdzisław. W latach 1905–1912 Kędzior był sekretarzem Polskiego Komitetu Wyborczego dla Śląska w powiecie pszczyńskim. Dzięki jego staraniom w wyborach w 1907 r. zwyciężył polski kandydat do Reichstagu Wojciech Korfanty.

Jan Kędzior działał ponadto w Towarzystwie Pomocy Naukowej w Bytomiu. We własnym domu założył bibliotekę Towarzystwa Czytelni Ludowych oraz przewodniczył temu towarzystwu w powiecie pszczyńskim. Zakładał towarzystwa śpiewacze. Był jednym ze współzałożycieli chóru mieszanego „Lutnia” w Pszczynie przed pierwszą wojną światową. Warto nadmienić, że zbierał regionalne pieśni ludowe z okolic Pszczyny. W czasie pierwszej wojny światowej został powołany do służby w armii niemieckiej. Jednak został z niej wyreklamowany przez ks. Pawła Pośpiecha prezesa Rady Naczelnej Banku Ludowego w Pszczynie. W 1917 r. Kędzior został delegatem do Prowincjonalnego Komitetu

---

Wrocław–Warszawa 1990, s. 69, 72, 75, 136; tenże, *Z badań nad dziejami śląskiej chadecji. Powstanie i działalność Chrześcijańskiego Zjednoczenia Ludowego 1920–1923*, „Zaranie Śląskie” 1988, z. 3–4, s. 279–301.

⁵ W. Musialik, *Górnoślązacy w parlamentach II Rzeczypospolitej (1919–1939)*, Opole 2004, s. 50, 75, 79, 80, 82, 85–87, 103, 115, 118, 150, 164; tenże, *W kręgu polityki i władzy. Polskie środowiska przywódcze górnośląskiego obszaru plebiscytowego z lat 1921–1939*, Opole 1999, s. 34, 35, 44, 76, 77, 101, 105, 176.

Wyborczego dla Śląska. Przeprowadził wybory w powiecie gliwicko-toszeckim, gdzie zwyciężył Korfanty. W 1918 r. Kędzior był jednym ze współzałożycieli Towarzystwa Oświatowego im. św. Jacka w Opolu. W tym samym roku współorganizował Naczelną Radę Ludową. Był również jej sekretarzem zarządu powiatowego w Pszczynie. W 1919 r. organizował Polską Organizację Wojskową Górnego Śląska w powiecie pszczyńskim. Uczestniczył w trzech powstaniach śląskich w latach 1919, 1920 i 1921. Został skazany przez władze niemieckie i więziony przez 7 tygodni w Raciborzu w 1919 r. Po zwolnieniu uczestniczył w przygotowaniu wyborów komunalnych w tymże roku. Ponadto organizował Polskie Komitety Plebiscytowe na Górnym Śląsku. Był przewodniczącym komitetu w powiecie pszczyńskim i kierownikiem akcji plebiscytowej na tym terenie⁶. W 1921 r. Jan Kędzior wszedł w skład rady nadzorczej Towarzystwa Akcyjnego „Goniec Śląski”. W latach 1922–1924 był dyrektorem Banku Ludowego, a w latach 1924–1931 piastował stanowisko dyrektora Powiatowej Kasy Komunalnej Oszczędności w Katowicach oraz był zastępcą dyrektora i pełniącym obowiązki dyrektora Miejskiej Kasy Komunalnej Oszczędności w Katowicach w latach 1935–1939. Był także przewodniczącym Komisji Rewizyjnej Związku Kasy Komunalnej Oszczędności w województwie śląskim.

Sejm Ustawodawczy w Warszawie uchwalił ustawę autonomiczną zawierającą statut organiczny⁷. Był to cenny dokument prawny, który zapewniał możliwość szerokiego rozwoju dla Śląska. Kędzior uważał, że statut organiczny był podstawowym aktem prawnym województwa śląskiego w okresie międzywojennym. Autonomia śląska według niego była atrakcyjną ofertą dla Ślązaków. Stanowiła ona podstawę umocnienia w systemie ustrojowym i prawnym wyrażonym w samorządności i niezależności Górnego Śląska w sferze administracyjnej, podatkowej, sądowniczej, także w odniesieniu do wybranych przywilejów dotyczących traktowania mniejszości niemieckiej czy statusu jej języka. Według tego działacza autonomia, pozwalająca zachować również częściową kontrolę nad aplikacją i ewentualnymi zmianami w jej treści poprzez art. 14 i 44 statutu organicznego. Uważał, że szerokie kompetencje samorządu śląskiego zostały unormowane w art. 4 ustawy autonomicznej. Według niego ważnym punktem statutu organicznego było jednoznaczne postanowienie, że Ślązacy powinni sprawować rządy na swoim terenie w myśl art. 33. Jego zdaniem istotnym był dodatek do art. 5 statutu organicznego, regulujący tangente, czyli system podatkowy na Górnym Śląsku. Chodziło mu w tym przypadku o sposób opracowania obciążenia regionu śląskiego w stosunku do władzy centralnej.

⁶ W. Karuga, *Organizacja Polskiego Komisariatu Plebiscytowego dla Górnego Śląska*, Opole 1966, s. 26.

⁷ Dz.U. RP 1920, Nr 73, poz. 497; W. Marcoń, *op. cit.*, s. 66–68.

Jan Kędzior wyjątkowość autonomii śląskiej wpisywał w kwestie scentralizowanej II Rzeczypospolitej. Był politycznie związany z Chrześcijańskim Zjednoczeniem Ludowym i Chrześcijańską Demokracją. Chrześcijańskie Zjednoczenie Ludowe powstało na początku 1920 r. w Bytomiu. Było to stronnictwo chrześcijańskie i ludowe, akcentujące hasła narodowe w życiu społecznym i politycznym. Pod względem politycznym było pod wpływem endecji, której program starano się przystosować do specyficznych górnośląskich warunków. W latach 1921–1922 nastąpił szybki wzrost organizacyjny i liczebny partii. O szybkim rozwoju Chrześcijańskiego Zjednoczenia Ludowego w dużym stopniu zadecydowała popularność Wojciecha Korfantego – komisarza plebiscytowego na Górnym Śląsku w latach 1920–1921. Chadecja w województwie śląskim odgrywała w lokalnym życiu politycznym pierwszorzędną rolę. Reprezentowała kierunek skrajnej opozycji wobec obozu sanacyjnego po maju 1926 r. Chrześcijańskie Zjednoczenie Ludowe na początku 1923 r. połączyło się z ogólnopolską Chrześcijańską Demokracją, stając najliczniejszą partią polityczną w tym regionie.

W Sejmie Śląskim

Dnia 24 września 1922 r. Jan Kędzior kandydował w wyborach do pierwszego Sejmu Śląskiego z listy wyborczej Bloku Narodowego utworzonego z Chrześcijańskiego Zjednoczenia Ludowego, Związku Śląskich Katolików i Związku Byłych Powstańców Śląskich. Został wybrany posłem autonomicznego parlamentu w okręgu wyborczym nr 1 z siedzibą w Cieszynie⁸. Pierwsza kadencja lokalnego parlamentu trwała od 10 października 1922 r. do 12 lutego 1929 r. Działacz poselski pełnił godność wicemarszałka pierwszego Sejmu Śląskiego od dnia 30 kwietnia 1924 r.⁹ Z lektury posiedzeń plenarnych regionalnego parlamentu pierwszej kadencji wynika, że odbyło się ich 187. Jan Kędzior uczestniczył w 164, a opuścił 23 posiedzenia tego gremium¹⁰. Chadek ten zasiadał w czterech komisjach sejmowych: agrarnej, budżetowej, petycyjnej i prawniczej. Przez pewien czas istnienia pierwszego Sejmu Śląskiego pełnił funkcję przewodniczącego komisji prawniczej, zajmującej się interpretacją statutu organicznego. Obok szeregu dziedzin, które śląski parlament mógł samodzielnie regulować, znajdujemy również i takie

⁸ J. Pabisz, *Wyniki wyborów parlamentarnych (do Senatu i Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej oraz Sejmu Śląskiego) na terenie województwa śląskiego w latach 1919–1939*, „Studia i Materiały z Dziejów Śląska” 1966, t. 7, s. 399, 400, 425; *Skład osobowy Sejmu Śląskiego w dniu 1-szym grudnia 1922 roku*, Katowice 1922, s. 3, 6, 7.

⁹ Sprawozdanie (dalej spr.) stenograficzne (dalej sten.) z 87 posiedzenia (dalej pos.) I Sejmu Śląskiego (dalej SŚ) z dnia 30 kwietnia 1924 r., szpalta (dalej szp.) 2.

¹⁰ S. Janicki, *Śląsk na łonie Macierzy 1922–1928*, Katowice 1929, s. 62.

uprawnienia, które sprowadzały się do wyrażania przez Sejm Śląski zgody na obowiązywanie w autonomicznym województwie ustaw wydanych przez Sejm ogólnopolski. Zakres biernych kompetencji statut organiczny regulował w art. 8 i 8a sprawy dotyczące górnictwa, handlu, hutnictwa, przemysłu i rzemiosła. Z analizy art. 8a wynika, że ustawodawstwo w tych dziedzinach było zastrzeżone do kompetencji centralnych czynników ustawodawczych za zgodą Sejmu Śląskiego. Wszelkie zmiany ustaw dotyczących górnictwa, handlu, hutnictwa, przemysłu i rzemiosła, obowiązujących w autonomicznym organizmie w dniu przejścia Górnego Śląska przez Polskę, mogły nastąpić tylko za aprobatą Sejmu Śląskiego¹¹. Powyższe przepisy ustawy autonomicznej stwarzały sytuację, w której Sejm Śląski mógł rozciągnąć centralny akt prawny na obszar autonomicznego organizmu, w razie gdyby ustawodawca ogólnopolski to rozwiązanie uchwalił. Na podstawie artykułów określających bierne kompetencje mógł zaakceptować akt ogólnopolski bądź go odrzucić. Ponieważ ustawy, które Sejm II Rzeczypospolitej przedkładał do wyrażenia na nie zgody Sejmowi Śląskiemu były ustawami ogólnopolskimi, rysowała się więc szansa w przypadku zgody Sejmu Śląskiego na ich obowiązywanie, co oznaczało pogłębienie unifikacji prawnej województwa śląskiego z resztą terytorium państwa polskiego. Jednocześnie przepis art. 8a był wprawdzie pewnym ograniczeniem ustawodawstwa II Rzeczypospolitej w wymienionych dziedzinach, lecz niewątpliwie jest, że Sejm Śląski sam tego ustawodawstwa nie posiadał i nie był kompetentny do zaprowadzenia zmian odnośnych ustaw, względnie ich wydawania. W praktycznej działalności śląskiego parlamentu znajdziemy szereg aktów prawnych, które były wyrażeniem zgody na obowiązywanie na terenie województwa śląskiego rozporządzeń bądź ustaw wydanych przez czynniki centralne. Śląski parlamentarzysta zabierał głos z trybuny sejmowej w kwestii ujednoczenia prawa w województwie śląskim z państwem polskim w okresie funkcjonowania autonomicznego parlamentu pierwszej kadencji. Od rządu centralnego do parlamentu lokalnego wpłynął wniosek w sprawie rozciągnięcia na obszar województwa śląskiego mocy obowiązującej rozporządzenia prezydenta RP o sztucznych środkach słodzących z dnia 7 października 1927 r.¹² Ten ogólnopolski akt prawny normował sprawy z zakresu przemysłu. Inicjatywa wprowadzenia go na teren autonomiczny przypadła Radzie Ministrów. Powyższy wniosek legislacyjny rządu w sprawie rozciągnięcia na obszar województwa śląskiego mocy obowiązującej tego rozporządzenia posłowie rozpatrywali na 169 posiedzeniu plenarnym regionalnego parlamentu pierwszej kadencji dnia 7 grudnia 1927 r.¹³ Głos zabrali Stanisław Janicki z chadecji i Józef Biniszkiwicz

¹¹ Ustawa z dnia 8 marca 1921 r. Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. RP 1921, Nr 26, pozycja 146), dotycząca ustawy konstytucyjnej z dnia 15 lipca 1920 r. (Dz.U. RP 1920, nr 73, poz. 497).

¹² Dz.U. RP 1927, Nr 89, poz. 797.

¹³ Druk sejmowy: nr 909/ I SS; spr. sten. ze 169 pos. ISS z dnia 7 grudnia 1927 r., szp. 4.

z PPS. Janicki prosił o przesłanie tej regulacji do komisji prawniczej pierwszego Sejmu Śląskiego, która przeanalizowałaby tę sprawę. Ponadto twierdził, że posłowie powinni lepiej zapoznać się z tym rozporządzeniem prezydenta RP. Biniszkiewicz zajął odmienne stanowisko. Zwracał uwagę na szerzący się przemysł sacharyny, któremu należało przeciwdziałać. Proponował sprawę rozstrzygnąć natychmiast. Jednak większość posłów nie podzielała opinii przywódcy PPS na Górnym Śląsku. Sprawę oddano do rozstrzygnięcia komisji prawniczej pierwszego Sejmu Śląskiego. Ten ogólnopolski akt prawny z zakresu przemysłu rozpatrywano na posiedzeniu tejże komisji, pod kątem jego przydatności w autonomicznym organizmie.

Na porządku obrad 182 posiedzenia plenarnego pierwszego Sejmu Śląskiego dnia 1 października 1928 r. znalazło się sprawozdanie komisji prawniczej w sprawie projektu tej ustawy¹⁴. W imieniu tej komisji problem referował działacz chadecki Jan Kędzior. Podkreślił, że z punktu widzenia prawnego nie zachodzą żadne przeszkody, aby rozciągnąć centralny akt prawny na obszar autonomiczny. Zwrócił także uwagę na inne walory tej regulacji; „[...] zmniejszone zostanie przemysłnictwo sacharyny z Niemiec do Polski, że ludzie potrzebujący sacharyny będą ją mogli otrzymać na podstawie recept lekarskich i że ograniczenie używania sacharyny podniesie przemysł cukrowniczy w Polsce”¹⁵. W imieniu komisji prawniczej pierwszego Sejmu Śląskiego Kędzior zaproponował, aby rozciągnąć moc obowiązującą rozporządzenia prezydenta RP z dnia 7 października 1927 r. o sztucznych środkach słodzących na obszar autonomicznego organizmu. Posłowie po wysłuchaniu sprawozdania działacza chadeckiego przyjęli ustawę w tej sprawie¹⁶. W tym przypadku Kędzior przyczynił się do ujednoczenia prawa w śląskiej jednostce z państwem polskim z zakresu przemysłu.

Następna inicjatywa rozciągnięcia ogólnopolskiego aktu prawnego na teren województwa śląskiego w oparciu o bierne kompetencje Sejmu Śląskiego wyszła od posła PPS Józefa Macheja. Działacz ten zgłosił nagły wniosek w sprawie rozciągnięcia na obszar województwa śląskiego mocy obowiązującej rozporządzenia prezydenta RP z dnia 13 kwietnia 1927 r. o komunalnych kasach oszczędności¹⁷. Wniosek ten przekazano dwom komisjom pierwszego Sejmu śląskiego: budżetowej i prawniczej. Do sprawy powrócono na 174 posiedzeniu plenarnym lokalnego parlamentu pierwszej kadencji dnia 28 lutego 1928 r. Sprawozdanie komisji prawniczej śląskiego parlamentu przedstawił Kędzior¹⁸. Z trybuny sejmo-

¹⁴ Druki sejmowe: nr 909/ISS i nr984/ISS; spr. sten. ze 182 pos. ISS z dnia 1 października 1928 r., szp. 506.

¹⁵ Spr. sten. ze 182 pos. I SŚ z dnia 1 października 1928 r., szp. 6.

¹⁶ Tamże, szp. 6; Dziennik Ustaw Śląskich 1928, nr 25, poz. 51.

¹⁷ Dz.U. RP 1927, Nr 38, poz. 339; druk sejmowy: nr 907/I SŚ; spr. sten. ze 169 pos. I SŚ z dnia 7 grudnia 1927 r., szp. 9.

¹⁸ Druk sejmowy: nr 943/I SŚ; spr. sten. ze 174 pos. I SŚ z dnia 28 lutego 1928 r., szp. 10–13.

wej stwierdził: „Komisja Prawnicza, rozpatrzywszy ten wniosek, wypowiedziała się za przyjęciem go, a tem samem za rozszerzeniem rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o kasach komunalnych na obszar województwa śląskiego i następnie przekazała sprawę Komisji Budżetowej”¹⁹. Zadaniem komunalnych kas oszczędności było ułatwianie gromadzenia oszczędności za odpowiednim oprocentowaniem i udzielanie kredytu ludności. Poseł sprawozdawca opowiedział się w imieniu komisji, że „[...] dążyć należy do ujednoczenia ustawodawstwa w całej Rzeczypospolitej”²⁰. Posłowie pierwszego Sejmu Śląskiego przychylni się do konkluzji chadeckiego polityka i dnia 28 lutego 1928 r. uchwalili ustawę w przedmiocie rozciągnięcia na województwo śląskie rozporządzenia prezydenta RP o komunalnych kasach oszczędności²¹. Dzięki temu aktowi prawnemu posłowie pierwszego Sejmu Śląskiego przyczynili się do rozwoju tych kas w najlepiej uprzemysłowionym regionie Polski.

W pracy legislacyjnej poseł chadecki domagał się rozciągnięcia ustawodawstwa ogólnopolskiego na teren autonomicznego województwa. Stałym przedmiotem jego zainteresowania było górnictwo, handel, hutnictwo, przemysł i rzemiosło, bowiem w tych sprawach śląski parlament mógł jedynie czekać na wydanie odpowiednich przepisów przez organy centralne, a następnie wyrazić swą zgodę na wprowadzenie tych przepisów w województwie śląskim. Wyrażenie zgody było warunkiem koniecznym, by można było wprowadzić ogólnopolskie przepisy na obszar województwa śląskiego. Kędzior opowiadał się za ujednostajnieniem przepisów w autonomicznym organizmie, a pochodzących od czynników centralnych państwa polskiego. Wola Sejmu Śląskiego pierwszej kadencji, działając na podstawie art. 8a statutu organicznego, umożliwiała wejście w życie w województwie śląskim ogólnopolskich aktów prawnych, które regulowały kwestie gospodarcze.

Wybory do regionalnego parlamentu drugiej kadencji odbyły się dnia 11 maja 1930 r. Kędzior został wybrany ponownie posłem autonomicznego Sejmu Śląskiego w okręgu wyborczym nr 1 z siedzibą w Cieszynie z ramienia Chrześcijańskiej Demokracji²². Chadecja w tym czasie należała do najsilniejszych ugrupowań politycznych. Druga kadencja drugiego Sejmu Śląskiego trwała zaledwie od 27 maja do 17 września 1930 r. Odbyło się tylko 10 posiedzeń plenarnych tego gremium, w których uczestniczył Kędzior. Zasiadał jako członek w następujących komisjach sejmowych: administracyjno-samorządowej, budżetowo-skarbowej, regulaminowej i rolnej. Kędzior jako poseł drugiego Sejmu Śląskiego dnia 13 czerwca 1930 r. wystąpił o wprowadzenie w życie ustawy o wewnętrznym ustroju województwa

¹⁹ Spr. sten. ze 174 pos. I SŚ z dnia 28 lutego 1928 r., szp. 10.

²⁰ Tamże, szp. 12.

²¹ Tamże, szp. 13; Dz.U. Śl. 1928, nr 7, poz. 13.

²² J. Pabisz, *op. cit.*, s. 428.

śląskiego (konstytucja śląska)²³. Przedstawił wniosek legislacyjny Zespołu Posłów Chrześcijańskiej Demokracji i Narodowej Partii Robotniczej w sprawie przedłożenia przez Śląską Radę Wojewódzką projektu ustawy o wewnętrznym ustroju województwa śląskiego. Uważał ją za najważniejszą do załatwienia przez drugi Sejm Śląski. Według niego autonomia śląska była określeniem nieustawowym istniejącego ustroju samorządowego województwa śląskiego, co miało swoje źródło w polskiej ustawie państwowej. Autonomia ta odpowiadała życzeniom ludności Śląska i działała w interesie regionu oraz państwa polskiego. Autonomia śląska była sprawą wewnętrzną II Rzeczypospolitej i nadana została dobrowolnie przez Sejm Ustawodawczy. Autonomia Górnego Śląska obejmowała całą legislatywę za wyjątkiem spraw wojskowych i zagranicznych oraz wymiaru sprawiedliwości. Była szkołą cnót obywatelskich i dawała możliwość ludności nie tylko decydowania o swoich sprawach, ale także wyrobienia obywatelskiego i politycznego. Kędzior uważał konstytucję śląską za podstawę prawną tego organizmu wojewódzkiego jako związku samorządowego przez ustawę konstytucyjną z dnia 15 lipca 1920 r. zawierającą śląski statut organiczny. Ta ustawa ogólnopolska unormowała organizację autonomicznego i samorządowego województwa śląskiego, niewyczerpująco i niedokładnie precyzując wiele kwestii dotyczących budowy i funkcjonowania najważniejszych organów, takich jak: Wojewódzki Sejm Śląski, Śląska Rada Wojewódzka i Śląski Urząd Wojewódzki. Poseł opowiadał się za unormowaniem tych organów w konstytucji śląskiej. Według niego należało określić szczegółowo następujące kwestie: skład Śląskiego Sejmu Wojewódzkiego, ordynację wyborczą i prawo wyborcze do tego lokalnego parlamentu, sposób uchwalania i ogłaszania ustaw śląskich, ewentualne zaprowadzenie referendum ludowego, prawo Sejmu Śląskiego do wykonywania kontroli nad działalnością Śląskiej Rady Wojewódzkiej, zwłaszcza zaś prawo Sejmu Śląskiego do zwracania się z interpretacjami do wojewodów i do Śląskiej Rady Wojewódzkiej, prawo Sejmu Śląskiego do urządzania ankiet lub do delegowania specjalnych komisji w obrębie ustawodawstwa śląskiego i administracji śląskiej, czas wybieralnych członków Śląskiej Rady Wojewódzkiej, zakres działalności i ustrój Izby Obrachunkowej Śląskiej i inne ważniejsze kwestie ustroju Sejmu Śląskiego, Śląskiej Rady Wojewódzkiej i jej departamentów administracyjnych, Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego i innych urządzeń śląskich. Chadecki polityk uważał, że w interesie ładu prawnego leżało jak najlepsze uchwalenie konstytucji śląskiej w oparciu o art. 14 statutu organicznego, która rozwiązałaby zasadnicze niedociągnięcia wynikające z autonomii śląskiej: ustawę dotyczącą nowego podziału administracyjnego Śląska (nie słychanie doniosła, bo łączącą się z praktyczną treścią śląskiej autonomii), ustawę o rozdziale dochodów między Skarb Śląski i Skarb II Rzeczypospolitej, wreszcie

²³ Druk sejmowy: nr22/ISS; spr. sten. z 4 pos. II SS z dnia 13 czerwca 1930 r., szp. 3–5, 15.

wiele pierwszorzędnych projektów ustaw w zakresie kwestii finansowych, gospodarczych, kulturalnych i socjalnych. Kędzior pragnął, aby Sejm Śląski był platformą rzeczowej i programowej współpracy pomiędzy ugrupowaniami politycznymi. Jednak parlamentowi regionalnemu drugiej kadencji nie udało się wprowadzić w życie w oparciu o art. 14 statutu organicznego ustawy o wewnętrznym ustroju województwa śląskiego (konstytucja śląska). Wzrost nastrojów szowinistycznych w Niemczech wywołało wystąpienie w czasie kampanii wyborczej ministra Gottfrieda Treviranusa dnia 10 sierpnia 1930 r. w Berlinie. Nie uznawał on granic z Polską i nawoływał do ich zmiany. Występował przeciwko postanowieniom traktatu wersalskiego z 1919 r. Kędzior zaprotestował na 8 posiedzeniu plenarnym drugiego Sejmu Śląskiego dnia 10 września 1930 r.²⁴ Potępił rewizjonizm niemiecki względem państwa polskiego.

Wybory do trzeciego Sejmu Śląskiego odbyły się dnia 23 listopada 1930 r. Kędzior kandydował w nich z ramienia Chrześcijańskiej Demokracji. Ponownie został wybrany w okręgu wyborczym nr 1 z siedzibą w Cieszynie²⁵. Trzecia kadencja autonomicznego parlamentu trwała od 9 grudnia 1930 r. do 25 marca 1935 r. Odbyło się 49 posiedzeń plenarnych tego gremium. Z lektury tych posiedzeń wynika, że opuścił je 8 razy: 23 posiedzenie z dnia 4 maja 1932 r., 26 posiedzenie z dnia 9 stycznia 1933 r., 28 posiedzenie z dnia 16 lutego 1933 r., 29 posiedzenie z dnia 10 marca 1933 r., 39 posiedzenie z dnia 3 marca 1934 r., 40 posiedzenie z dnia 15 marca 1934 r., 47 posiedzenie z dnia 17 stycznia 1935 r. i 49 posiedzenie z dnia 26 marca 1935 r. Pełnił godność drugiego wicemarszałka trzeciego Sejmu Śląskiego przez całą kadencję²⁶. Pracował w kilku komisjach sejmowych. Był przewodniczącym komisji administracyjno-samorządowej oraz przewodniczącym nadzwyczajnej komisji ustrojowej. Ponadto wchodził w skład dwóch komisji sejmowych regionalnego parlamentu trzeciej kadencji jako członek klubu chadeckiego: budżetowo-skarbowej oraz rugów wyborczych. W dalszym ciągu w działalności poselskiej podejmował pracę nad funkcjonowaniem autonomii śląskiej. Wypada stwierdzić, że wojewoda śląski Michał Grażyński kierujący Śląską Radą Wojewódzką był głównym inicjatorem projektu ustawy o wewnętrznym ustroju województwa śląskiego. Projekt ustawy przygotowali urzędnicy Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach²⁷. Następnie przekazano go do Śląskiej Rady Wojewódzkiej. Projekt ten wpłynął do marszałka Konstantego Wolnego dnia 29 października 1932 r. wraz z uzasadnieniem²⁸. Tematem pierwszorzędnym 25 posiedzenia trzeciej kadencji lokalnego parlamentu była konstytucja śląska.

²⁴ Spr. sten. z 8 pos. II SŚ z dnia 10 września 1930 r., szp. 5.

²⁵ J. Pabisz, *op. cit.*, s. 431.

²⁶ Spr. sten. z 1 pos. III SŚ z dnia 9 grudnia 1930 r., szp. 9.

²⁷ H. Rechowicz, *op. cit.*, s. 259.

²⁸ Druk sejmowy: nr 228/III SŚ.

Wojewoda śląski Michał Grażyński przedstawił cel uchwalenia tej konstytucji. 25 posiedzenie tegoż parlamentu odbyło się w dniach 19 i 20 grudnia 1932 r. Projekt poparł jedynie szef klubu sanacyjnego Józef Witczak. Opozycja wyznaczyła do dyskusji najlepszych mówców, którzy dokonali bezwzględnej krytyki ustawy ustrojowej. W imieniu Zespołu Posłów Chrześcijańskiej Demokracji i Narodowej Partii Robotniczej przemawiali: Paweł Kempka, Wojciech Korfanty i Franciszek Roguszcza, z ramienia klubu niemieckiego Eduard Pant i przedstawiciel socjalistów niemieckich Sigismund Glücksmann²⁹. Szczególnie prawnicy Kempka i Glücksmann nie zgadzali się z propozycjami wysuniętymi przez obóz sanacyjny. Dlatego też na wniosek Zespołu Posłów Chrześcijańskiej Demokracji i Narodowej Partii Robotniczej dnia 20 grudnia 1932 r. ukonstytuowała się nadzwyczajna komisja ustrojowa trzeciego Sejmu Śląskiego dla przygotowania nowego projektu konstytucji śląskiej. Komisja składała się z 13 parlamentarzystów. Klub Narodowo-Chrześcijańskiego Zjednoczenia Pracy (mutacja Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem na polskim Śląsku), klub Chrześcijańskiej Demokracji i Narodowej Partii Robotniczej miały po 5 przedstawicieli, a połączone kluby socjalistów i mniejszości niemieckiej 3 członków. Formacje polityczne potraktowały funkcjonowanie tej komisji prestiżowo, ponieważ desygnowano do niej najlepszych fachowców:

a) NChZP – Włodzimierz Dąbrowski, Jan Koj, Rudolf Kornke, Jan Kotas i Józef Witczak;

b) ChD i NPR – Czesław Wieniawa Chmielewski, Paweł Kempka, Jan Kędzior, Wojciech Korfanty i Franciszek Roguszcza;

c) klub mniejszości niemieckiej i socjalistów – Sigismund Glücksmann, Otto Ochmann i Otto Ulitz.

Nadzwyczajnej komisji ustrojowej trzeciego Sejmu Śląskiego przewodniczył Kędzior, jego zastępcą był Kempka, a sekretarzem wybrano Glücksmanna. Prace na temat opracowania ustawy o wewnętrznym ustroju województwa śląskiego w latach 1932–1934 można prześledzić dzięki zachowanym sprawozdaniom i protokołom posiedzeń tej komisji³⁰. Pomimo takiego składu osobowego nadzwyczajnej komisji ustrojowej, przemianowanej później na podkomisję ustrojową, trzeciemu Sejmowi Śląskiemu nie udało się uzgodnić konstytucji śląskiej, którą mogłaby zaakceptować większość. Podkomisją ustrojową kierował Kędzior, Kempka był jego zastępcą, Glücksmann został sekretarzem, a obóz sanacyjny reprezentowali Dąbrowski i Witczak. Opozycja nie była zainteresowana uchwaleniem ustawy o wewnętrznym ustroju województwa śląskiego, gdyż precyzując

²⁹ Spr. sten. z 25 pos. część I III SŚ z dnia 19 grudnia 1932 r., oraz spr. sten. z 25 pos., część 2 III SŚ z dnia 20 grudnia 1932 r.

³⁰ Archiwum Państwowe w Katowicach, sygn. SŚ 978; Nadzwyczajna Komisja Ustrojowa do Spraw Opracowania Ustawy o Wewnętrznym Ustroju Województwa Śląskiego.

stan dotychczas dowolnie interpretowany, wiązałby jej ręce. Sprzeciwiano się zwiększeniu uprawnień władz centralnych i wojewody śląskiego kosztem autonomicznego parlamentu. Konkludując należy stwierdzić, że na skutek rozgrywek i partykularnych interesów poszczególnych partii politycznych śląski parlament nie wywiązał się z tego zadania. Opozycja chciała zachować decydujący wpływ na przebieg oraz charakter procesu unifikacji i integracji autonomicznego organizmu z państwem polskim.

W ogólnopolskim Senacie

Trzecia kadencja Senatu trwała od 9 grudnia 1930 r. do 4 lipca 1935 r. Jan Kędzior był zastępcą senatora Stanisława Kobylińskiego z listy nr 19 z Katolickiego Bloku Ludowego. Kobyliński zrzekł się mandatu senatorskiego dnia 17 lutego 1934 r. Wygasł jego mandat dnia 26 lutego 1934 r. Kędzior złożył ślubowanie senatorskie dnia 15 marca 1934 r. i wszedł do Zespołu Senatorów Chrześcijańskiej Demokracji i Narodowej Partii Robotniczej³¹. Jeden raz wypowiadał się z trybuny senatorskiej. Podjął temat autonomii śląskiej. Uważał, że źródłem autonomicznych praw województwa śląskiego jest naród polski i państwo polskie, a prawa autonomiczne województwa śląskiego są prawami delegowanymi mu przez Drugą Rzeczpospolitą i to jednogłośnie ustawą konstytucyjną Sejmu Ustawodawczego, z którą w pełni solidaryzował się rząd Rzeczypospolitej. Nadanie autonomicznych uprawnień województwu śląskiemu, według senatora Kędziora, dyktowane było względami historycznymi, gospodarczymi, kulturalnymi i społecznymi warunkami śląskiej ziemi, które wytworzyły się wskutek sześciowiekowego odłączenia jej od pnia macierzystego. Twierdził, że nadanie województwu śląskiemu statutu organicznego było dowodem zaufania państwa polskiego do ludności śląskiej. Autonomiczny statut w wysokim stopniu przyczynił się do przyśpieszenia procesu unifikacji ziemi śląskiej piastowskiej z Macierzą. Dzięki autonomii na polskim Śląsku, po połączeniu z Polską dokonano procesu integracji w wielu dziedzinach życia zbiorowego, takich jak: gospodarczej, kulturalnej i socjalnej. Kędzior doceniał funkcjonowanie autonomii śląskiej. Na 69 posiedzeniu plenarnym trzeciej kadencji Senatu dnia 16 stycznia 1935 r. stwierdził: „Wspomniany przeze mnie art. 44 statutu organicznego stanowi, że ustawa zmieniająca ten statut organiczny województwa śląskiego, albo ograniczająca prawa ustawodawcze sejmu śląskiego, wymagają zgody tego Sejmu Śląskiego”³². Ponadto dodał: „Według niejednokrotnych oświadczeń naszego klubu z trybuny parlamentarnej nie pojmowaliśmy nigdy autonomii województwa śląskiego jako środka chcącego odebrać Państwu część jego suwerenności, jego *suprema potestas*. Źródłem autonomicznych praw

³¹ Spr. sten. z 67 pos. III Senatu z dnia 15 marca 1934 r., szp. 3.

³² Spr. sten. z 69 pos. III Senatu z dnia 16 stycznia 1935 r., szp. 82.

województwa śląskiego jest naród polski i Państwo Polskie, a prawa autonomiczne województwa śląskiego są prawami, delegowanymi mu przez Państwo Polskie i to jednomyślną uchwałą Sejmu Ustawodawczego, z którą w pełni solidaryzował się Rząd Rzeczypospolitej Polskiej³³. Uważał, że statut organiczny poprzez jego funkcjonowanie przyczynił się do przyspieszenia procesu zjednoczenia polskiego Śląska z Macierzą. Według niego autonomia śląska była dowodem zaufania narodu i państwa polskiego dla społeczności śląskiej. Opowiadał się przeciwko uszczupleniom uprawnień statutu organicznego. Sejm Śląski był organem ustawodawczym w zakresie spraw zastrzeżonych autonomii. Z lektury posiedzeń plenarnych Senatu trzeciej kadencji w latach 1934–1935 opuścił 5 posiedzeń tego gremium: 72 posiedzenie z dnia 28 lutego 1935 r., 73 posiedzenie z dnia 1 marca 1935 r., 74 posiedzenie z dnia 2 marca 1935 r., 78 posiedzenie z dnia 26 maja 1935 r., 79 posiedzenie z dnia 6 czerwca 1935 r. Uczestniczył w 8 posiedzeniach plenarnych Senatu trzeciej kadencji.

Po 1935 r. Kędzior wycofał się z życia politycznego w autonomicznym organizmie. W 1937 r. doszło do zjednoczenia Chrześcijańskiej Demokracji z Narodową Partią Robotniczą w Stronictwo Pracy, do którego przystąpił³⁴. Podczas drugiej wojny światowej ukrywał się i mieszkał w Wieliczce i Krakowie. Należał do Stronictwa Pracy działał w Delegaturze Rządu Emigracyjnego na Kraj i Delegaturze Śląskiej. Po wyzwoleniu powrócił do Katowic, gdzie pracował jako kierownik administracji w Wydziale Powiatowym, następnie w latach 1946–1950 jako członek dyrekcji Miejskiej Komunalnej Kasy Oszczędności. Zmarł w Katowicach 16 września 1955 r. w Katowicach w wieku 74 lat. Za swoją działalność został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Polonia Restituta, Krzyżem na Śląskiej Wstędze Waleczności i Zasługi oraz Gwiazdą Górnośląską i Medalem Niepodległości. Trafnie ocenił tego śląskiego parlamentarzystę działacz chadecki Stanisław Janicki w wierszyku satyrycznym:

Przy Korfantym dobrze jedzie,
W klubie jego jest na przedzie;
Chociaż walczy, jednak skrycie,
Schowany, jak zajęc w życie.
Lecz mimo tej dyplomacji,
Dostał urlop od sanacji;
Jakkolwiek za wyższą wiedzą,
Inni na urzędach siedzą³⁵.

Niewątpliwie Jan Kędzior był przydatnym współpracownikiem lidera śląskiej chadecji Wojciecha Korfantego.

³³ Tamże.

³⁴ T. Potemski, *op. cit.*, s. 11.

³⁵ S. Janicki, *Śląsk w krzywym zwierciadle*, Mikołów 1932.

Abstract

John Kędzior – Silesian parliament

This article discusses John Kędzior (1880–1955) an activist of Polish cultural and educational societies. Its focus is on the release of activist work in the organization of the People's Council and the Polish Military Organisation in the pszczyński district of Upper Silesia after the First World War. He participated in three Silesian Uprisings in the years 1919–1921. In 1921, he was the head of the Polish Committee for Electoral of pszczyński district during the plebiscite in Upper Silesia. He was a member of the Christian Union and the Christian Democratic People's. In the years 1922–1924 he was the director of John Kędzior People's Bank in Pless, and from 1924 to 1939, the director of the District Department of Katowice. He held the title of Member of Silesian Parliament the first, the second and the third term in the years 1922–1935. He was a deputy speaker of the first and the third Silesian Parliament. In the years 1934–1935 John Kędzior was a senator from the ChD and NPR. In addition, he was Director of Municipal Savings Bank in Katowice and the chairman of the Auditing Association of Municipal Savings Banks in Silesia. From 1937, he belonged to the Labor Party. During World War II, worked at the Delegation of the Government in Exile in the country and the Delegation of Silesia. After the liberation, he held the position of Head of the Department of District Administration in Katowice, and then worked in the Directorate of Municipal Savings Bank in Katowice.

Keywords: autonomy of Silesia, deputies, senators, Silesian Sejm and the Senate, Christian Democrats